

buiten de gewone gang van zaken tot de bezittende klasse en tot de regering.' Heykoop's laatste woorden, reppend van 'de moeilijke strijd ter vestiging van de dictatuur van het proletariaat', werden met een ovatie beloond. Strijdliederen zingend, ging men uiteen.¹ En inderdaad, dinsdag 12 november eiste Troelstra in de Tweede Kamer, aangehoord niet zonder scepticisme, maar door sommigen ook niet zonder angst, een soort politieke abdicatie van 'de bourgeoisie'.

Zijn oproep was een slag in de lucht. Naar zijn parool hadden de meesten van zijn medebestuurders geen oren, laat staan zijn tegenstanders, en die laatsten waren actiever dan die eersten. In de nacht van maandag op dinsdag had de leiding van de Rooms-Katholieke Staatspartij vergaderd met alle propagandisten; een manifest dat tot trouw aan Koningin en ministers opriep, werd in een oplaag van een half miljoen exemplaren gedrukt; toen Troelstra in de Tweede Kamer aan het woord was, werd het al in steden en dorpen rondgedeeld.² De ministers bleven onder de dreigementen van de socialis-tische leider kalm, met uitzondering van de anti-revolutionaire minister van justitie, mr. Th. Heemskerk, die in de ministerraad concessies bepleitte. 'De historie leert', hield Aalberse, de rooms-katholieke minister van arbeid, hem daar voor, 'dat alle revoluties die slaagden, geslaagd zijn door de vrees der regeerders die begonnen met toegeven. Dan ben je weg. Je toont zwakheid. Het grote publiek verlaat je en je komt van kwaad tot erger.' Zo spraken ook drie andere leden van de ministerraad. Het bleef niet bij woorden. Besloten werd, de meest te vertrouwen troepen naar Amsterdam, Rotterdam en Den Haag te zenden.³

De 'meest te vertrouwen troepen' – dat was het probleem. Er was met de naar demobilisatie hakende soldaten niet veel te beginnen. In Den Haag kon men er nog vinden die van woensdag af de departementen gingen bewaken. 'De soldaatjes', schreef Aalberse 's avonds in zijn dagboek, 'zaten naast mijn kamer rustig kaart te spelen en sigaretten te roken.'⁴ Van anderen mocht men aannemen dat zij niet bereid waren, Troelstra te volgen – maar weerstand bieden met inzet van het eigen leven? Dat was een andere zaak. Het was het

¹ Verslag in *Het Volk*, 12 nov. 1918. ² *Als 't moet*, p. 60. ³ Aalberse's Dagboek, 12 nov. 1918, in Gribling: *Aalberse*, p. 321. Het beeld dat Aalberse geeft, lijkt betrouwbaarder dan het relaas dat dr. F. H. Fentener van Vlissingen drie weken later, op 3 december, in Londen aan mr. E. Heldring deed: 'De ministers waren radeloos; Karnebeek, nu weer zo gewichtig, beefde als een riet. Slechts Heemskerk, wiens onverschilligheid hem ook toen niet verliet, bleef kalm, doch geen enkele poging om Troelstra's drijven te stuiten ging van de regering uit, totdat de omstandigheden de revolutie vrijwel onmogelijk gemaakt hadden'. (E. Heldring: 'Dagboek', 4 dec. 1918, *Bescheiden buitenl. politiek 1917-1919 II* (1964), p. 777.) ⁴ Gribling: *Aalberse*, p. 323.